

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ DERSLERİNDE HİKÂYE KULLANIMI

M. Nur Pakdemirli*

ÖZET

Bu araştırmada, ilköğretim DKAB derslerinde hikâye kullanımının dersin hangi aşamalarında ne şekilde olması gerektiği örneklerle açıklanmış ve bu kullanımının amaca ulaşmasını sağlamaya yönelik olarak dersin tüm aşamalarında dikkat edilmesi gereken hususlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte DKAB ders programı doğrultusunda hikâye kullanımına dayalı ders işleme örnekleri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hikâye, ilköğretim, din kültürü ve ahlâk bilgisi, din eğitimi.

STORY USAGE IN RELIGIOUS CULTURE AND ETHICS CLASSES IN ELEMENTARY SCHOOL

ABSTRACT

In this study, story usage in elementary RCE classes should be at what stage and in which form is explained with examples. Also, to satisfy the goal of this usage, the necessary principles to be followed at all stages of the courses are determined. In accordance with the program of RCE, examples based on story usage are presented.

Key words: Story, elementary school, religious culture and ethics, religious education.

GİRİŞ

2007-2008 öğretim yılından itibaren uygulamaya koyulan İlköğretim DKAB dersi öğretim programı yapılandırmacı yaklaşım, çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme gibi anlayışlar doğrultusunda hazırlanmıştır¹. Program, öğrenme alanlarına yönelik kazanımların öğrenci merkezli etkinliklerle

* DEÜ İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

¹ Komisyon, *İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (İDÖP)*, MEB Yay., Ankara 2006, s. 8.

gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtir ve etkinliklerin bu programın en kritik ögesi olduğunu vurgular.² Öğrencilerin etkinlikler yoluyla kazanması beklenen on temel becerinin³ hikâye kullanımı ile doğrudan ya da dolaylı biçimde ilişkili olması dikkat çekicidir. Bireysel olarak veya gruplaşarak uygulanabilecek bu etkinliklerde bilginin bir amaç değil, problem çözümünde kullanılacak bir araç olması istenir. Önerilen etkinliklerde hikâyelere yer verilmesi ve hikâye üzerine kurulu şu çalışmaların yapılması beklenir: Geri plandaki düşünceleri bulma, örnek olay analizi, problem çözme, örnek verme, sonuç çıkarma, drammatizasyon, hikâye yazma veya tamamlama.⁴

Programda, din dili çalışmalarının hikâye ve hikâye kahramanlarının sorgulanmasına dayalı olarak yapılması tavsiye edilerek, bunun öğrencileri derse motive edeceği ve kavramların anlaşılmasını ve kullanılmasını kolaylaştıracağı vurgulanır.⁵

Programın ölçme ve değerlendirme bölümünde, değerlendirmelerin dersin amaçlarına ve kazanımlarına uygun olarak öğretim etkinlikleri ile birlikte yürütülmesi istenir. Değerlendirmede öğretmen-öğrenci işbirliğinin esas olduğu belirtilerek, öğrencilerin öğrenmeleri paylaşımları, öğrendikleri ile gerçek yaşam arasında ilişki kurma ve yorumlama, sorgulama, problem çözme gibi becerilerini geliştirmeleri beklendiği vurgulanır.⁶ Kuşkusuz bu becerilerin gelişmesinde etkinlikler kapsamında hikâye kullanımının payı büyüktür. Ayrıca, programda öğretmenin bu tür etkinlikleri de değerlendirmesinin beklenmesi hikâye kullanımının önemini bir kat daha arttırır.

² İDÖP, s. 18.

³ İDÖP, s. 20.

Bu temel beceriler şunlardır:

1. Türkçe'yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi,
2. Eleştirel düşünme becerisi,
3. İletişim ve empati becerisi,
4. Problem çözme becerisi,
5. Değişim ve sürekliliği algılama becerisi,
6. Mekan, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi,
7. Sosyal katılım becerisi,
8. Araştırma becerisi,
9. Bilgi teknolojilerini kullanma becerisi,
10. Kur'an-ı Kerim mealini kullanma becerisi.

⁴ İDÖP, s. 24, 26.

⁵ İDÖP, s. 202.

⁶ İDÖP, s. 208.

Hikâye kullanımının bu denli ön plana çıkması araştırmamıza konu olan bir takım soruları gündeme getirir. Bunlar, hikâye kullanımının dersin hangi aşamalarında ve nasıl yapılacağı, hikâye etkinliklerine ne şekilde yer verilebileceği ve hikâye kullanımında nelere dikkat edileceği gibi konulardır. Kısaca, bu araştırmanın problemi şudur: İlköğretim DKAB derslerinde hikâyelerin derse katkı sağlayacak şekilde etkili ve verimli bir kullanımı nasıl sağlanabilir?

Yukarıdaki soruya cevap arayan bu araştırmada, öncelikle hikâye kullanımı konusu ele alınacak, ardından örnek uygulamalara yer verilecektir.

A. İlköğretim DKAB Derslerinde Hikâye Kullanımı

Hikâyeler etkileyici malzemeler olsalar da, yararlı olmaları daha ziyade planlamaya bağlıdır. Beyza Bilgin'in aktardığı şu olay, planlamanın önemini vurgular niteliktedir: Bir aday öğretmen, derse girdiği sınıfta öğrencilere Hz. Musa'nın hikâyesini anlatmayı dener. Ancak Hz. Musa'nın hikâyesi oldukça uzun olduğundan, hikâye bittiğinde ders de biter. Hikâyeyi tahlil etmek için zaman kalmaması bir yana, öğrencilerden birinin şöyle söylediği işitilir: "Bir Brezilya dizisi daha dinlemiş olduk!"⁷

Açıkça ortadadır ki, hikâye kullanım etkinliği amacına ulaşmamış ve ders, aday öğretmenin hayal kırıklığı ile sonuçlanmıştır. Bu tür olumsuzluklar yaşanmaması için, DKAB öğretmeninin, seçtiği hikâyeyi dersin hangi aşamasında ve nasıl kullanması gerektiğine karar vermesi, hikâyenin derste kullanılmasından değerlendirilmesine varıncaya kadar geçen süreci çok iyi planlaması gerekir. Bu kısımda, dersin farklı aşamalarında hikâye kullanımının nasıl olacağına değinilecektir.

1. Dersin Farklı Aşamalarında Hikâye Kullanımı

a. Dersin Giriş Aşamasında Hikâye Kullanımı

Derse iyi bir başlangıç ve dikkat çekme hedeflere ulaşmanın ilk adımıdır. Hikâyeleştirilmiş kısa bir olay, anı, kıssa, ayet, hadis ya da fıkra öğrencilerin dikkatini konuya çeker ve onları yeni bilgileri almaya hazır duruma getirir.

Örneğin, 8. sınıfın, I. Kaza ve Kader ünitesinin 1. Allah Her Şeyi Bir Ölçüye Göre Yaratmıştır, konusuna Nasrettin Hoca'nın "Kabak" isimli şu

⁷ Beyza Bilgin, "Ahlâk Terbiyesinde Dinî Hikâyeler", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 1994, sayı:1, s. 53.

fıkrası ile başlayarak hem öğrencilerin dikkatini çekmek, hem de onları konu üzerinde düşünmeye yöneltmek mümkündür:

“Hoca, kabak tarlasındaki ceviz ağacının altında dinlenirken, düşünür: “Bu ne oransızlık! Şu koca ağaçta küçücük cevizler, ince dallarda koca kabaklar var. Cevizin yerinde kabak, kabağın yerinde de ceviz olması gerekmez miydi?”

Öğretmen fıkrayı burada keserek, öğrencilere, zaman zaman Hoca gibi düşünüp düşünmediklerini, Allah’ın yarattığı varlıklarla ilgili dilek ya da hayalleri olup olmadığını sorar. Öğrencilerin “Hiç yağmur yağmasaydı, yerçekimi olmasaydı, mevsim hep bahar olsaydı, sürekli gündüz olsaydı, uzuvlarımızın yerleri farklı olsaydı hayat nasıl olurdu?” şeklindeki ifadelerinden sonra fıkraya devam eder:

“Bu sırada Hoca’nın başına bir ceviz düşer. Canı yanan Hoca bu kez şöyle der: “Ey büyük Allah’ım, senin hikmetinden sual olmaz. Ya benim dediğim gibi, şu kabaklar bu ceviz ağacında yetişseydi, şimdi benim başım ne hâle gelirdi!”⁸

Öğretmen, evrendeki her varlığın bir plan, program ve ölçüye göre yaratıldığını söyleyerek, dersin konu başlığını içeren “Şüphesiz, biz her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır,”⁹ ayetini tahtaya yazar. Bunun ardından, varlıklarla ilgili olarak belirttikleri gelişigüzel dileklerin gerçekleşmesi durumunda sonuçların neler olabileceğini tartışmaya açarak sunu aşamasına geçiş yapar.

b. Dersin Sunu Aşamasında Hikâye Kullanımı

Sunu aşaması bilginin öğrencilere takdim edildiği aşamadır. Öğrencilerin hedeflenen davranışları kazanmaları için konuyu açıklayıcı örnekler sunulur ve bu esnada öğrencinin derse katılımı sağlanır.¹⁰ Özellikle soyut ya da öğrencilere karmaşık gelen konuların işlenmesinde hikâyeler kullanılması öğrencinin konuyu anlamasını ve hedeflerin gerçekleşmesini kolaylaştırır.

Örneğin, 8. sınıfın I. Kaza ve Kader ünitesinin 4. Allah’a Güvenmek (Tevekkül) konusuna, bu kavramın anlam ve içerik bakımından açıklanması ile giriş yapıldıktan sonra, dersin sunu aşamasında kullanılacak şu fantastik

⁸ Haz. Zeynep Akbaş, *Nasrettin Hoca Hikâyeleri*, Akvaryum Yay., İstanbul 2006, s. 38.

⁹ Kamer 54/49.

¹⁰ Mehmet Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, Nobel Yay., Ankara 2005, s. 69; Leyla Küçükahmet, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Nobel Yay., Ankara 2000, s. 60; Aytekin İşman ve Ahmet Eskicumalı, *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme*, Değişim Yay., İstanbul 2003, s. 69.

hikâye soyut olan tevekkül kavramının öğrenciler tarafından doğru anlaşılmasını destekler.

“Beni Allah Kurtaracak”

“Günlerdir aralıksız yağan yağmurlar nehrin yatağından taşmasına ve civardaki evleri içine almasına neden olmuştu. Su seviyesinin gitgide yükselmesine rağmen, bir adam oradan uzaklaşmak için hiçbir gayret göstermiyordu. Komşuları buldukları bir kayığın içinde bir yandan kürek çekerken, bir yandan da ona sesleniyorlardı: ‘Gel sen de bin! Su giderek yükseliyor!’

Adam cevap verdi: ‘Hayır, beni Allah kurtaracak!’

Nehir suyu hızla yükseliyordu. Bir süre sonra adamın mahsur kaldığı eve bir tekne yaklaştı. Teknedekiler ona doğru seslendiler: ‘Tekneye atla, seni güvenli bir yere götürelim!’

Ama adamın cevabı aynı oldu: ‘Hayır, beni Allah kurtaracak!’

Su evin çatısına ulaşmıştı. Çatıda oturan adam hâlâ hiçbir harekette bulunmadan bekliyordu. O sırada bir helikopter belirdi. İçindeki görevliler megafonla ona seslendiler: ‘Uzattığımız ipe tutun, seni yukarıya çekelim!’

Adam onlara da aynı cevabı verdi: ‘Hayır, beni Allah kurtaracak!’

Nehir yükseldikçe yükseldi ve evle birlikte adamı da içine çekti. Adam boğulmuştu. Melekler alıp götürürken, o, hayal kırıklığı içinde sızlanıyordu: ‘Allah’ım, neden beni kurtarmadın?’

Melekler onun yakınmasına karşılık şöyle dediler: ‘Allah’tan daha ne bekliyordun? O seni kurtarmak için bir kayık, bir tekne ve bir de helikopter gönderdi. Ama sen sana uzatılan bu yardım ellerinden hiçbirini tutmadın!’¹¹

Öğretmen, tevekkül konusunun hikâye üzerinde tartışılmasından sonra öğrencilere, benzer durumlarda ne yapmaları gerektiğini sorarak dersin uygulama aşamasına geçer.

c. Dersin Uygulama Aşamasında Hikâye Kullanımı

Bu aşamada konu tekrar edilir ve önemli görülen kısımların daha iyi anlaşılması için konuya uygun bazı uygulamalar yapılır. Bu uygulamalar öğrencilerin konuyu içselleştirmelerini ve öğrendikleri bilgiler ışığında

¹¹ Murat Çiftkaya, *Başarı Öyküleri*, Timaş Yay., İstanbul 2002, s. 209.

problemlere doğru çözümler üretebilmelerini sağlar. Öğrenilen bilgiler uygulama aşamasında gerçek hayatla ilişkilendirilir ve örneklendirilir.¹²

Bu bağlamda, öğrencilerin, konuya uygun bir anılarını öğrendikleri bilgilerle ilişkilendirerek hikâye etmeleri, ya da örnek olay olarak ele alınan bir hikâyeyi incelemeleri istenebilir. Bunun yanı sıra, seçilecek uygun bir hikâyenin derste öğrenilen bilgiler ışığında ve doğaçlama biçiminde dramatize edilmesi ya da sanatsal etkinliklere dönüştürülmesi mümkündür.

Aşağıdaki hikâye, 5. sınıfın II. İbadet Konusunda Bilgilenelim ünitesinin 8. İbadetler Davranışlarımızı Güzelleştirir konusu, 6. sınıfın II. Namaz İbadeti ünitesinin 11. Namazın İnsana Kazandırdıkları konusu ve 7. sınıfın V. İslâm Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar ünitesinin 1. Alkollü İçki İçmek konusu işlendikten sonra, dersin uygulama aşamasında drama, resim ve elişi etkinliklerine dönüştürülerek öğrenilenlerin pekişmesini ve içselleşmesini sağlayabilecek niteliktedir:

“Büyük Tercih”

“Necmi kötü arkadaşlarının etkisiyle içki içiyordu. Bu kötü alışkanlığa başladıktan sonra hayatı çok değişmiş, evinde hiç huzur kalmamıştı. İçindeki mutsuzluk ve pişmanlık da büyüdükçe büyüyordu.

Bir gün, dışarı çıkarken komşusu Mehmet ile karşılaştı. Mehmet beş vakit namazını kılan bir insandı. Selâmlaştıktan ve biraz konuştuktan sonra, ‘Ben de namaza başlasam diyorum, ama içkisiz de yapamam. Ne dersin, olur mu?’ diye sordu.

Mehmet: ‘İçkiyle namaz bir arada olur mu hiç? Önce şu pislikten kurtul, sonra namaza başlarsın,’ dedi.

Necmi içkisiz yaşayamayacağını düşünüyordu. Öfkeyle onun yanından ayrıldı ve kötü arkadaşlarının bulunduğu mekâna giderek içki sofrasına katıldı. Birkaç saat sonra eve dönerken Ali Hoca ile karşılaştı. Ali Hoca Necmi’nin çocukluk arkadaşıydı ve mahalle camiinde imamlık yapıyordu. Necmi namaza başlama işini bir de ona sormak istedi: ‘Bak Ali, ben içkiyi öyle hemen bırakamam. Hem içsem hem de namaz kılsam olmaz mı?’ dedi.

Ali Hoca, içkinin Kur’an’da aşamalı olarak yasaklandığını hatırladı ve şöyle cevap verdi: ‘Kardeşim, sen içkiyi şimdilik bırakamasan da namazını kıl, ama namazını sarhoşken değil de ayık olduğun zamanlar kıl!’

¹² İşman ve Eskiçalı, *a.g.e.*, s. 76; Küçükahmet, *a.g.e.*, s. 60; Aydın, *a.g.e.*, s. 69.

Necmi bu fikre çok sevindi ve namaza başladı. Zamanla günde beş vakit namaza da alışınca gündüzleri artık içemez oldu. Çünkü namazını eda edebilmek için ayık kalması gerekiyordu. Derken, aylar geçtikçe geceleri de az içmeye başladı. Sonra bir gün kendi kendine şöyle dedi: ‘Necmi, hem Allah’ın huzuruna çıkıp boyun büküyorsun, hem de içki içerek Allah’ın bir yasağını çiğniyor ve büyük günaha giriyorsun. Kendinden utanmalısın!’

O günden sonra Necmi içkiden ve onu içkiye alıştıran arkadaşlarından tamamen uzaklaştı ve böylece huzurlu bir hayata kavuştu.”¹³

Öğretmen öğrencilere, hikâyeye dayalı olarak sergiledikleri etkinlikler hakkında sorular yönelttikten ve hikâyeyi konuyla bağlantılı olarak tüm yönleriyle açığa kavuşturduktan sonra dersin değerlendirme aşamasına geçer.

d. Dersin Değerlendirme Aşamasında Hikâye Kullanımı

Dersin son aşaması olan değerlendirme bölümü öğrencilerin konuyu ne kadar öğrendiklerini, dersin hedeflerinin ne ölçüde gerçekleştiğini ölçme aşamasıdır. Bu amaçla konu ile ilgili problemler içeren hikâyeler kullanılarak öğrencilerin yeni bilgiler ışığında çözümler üretmesi istenebilir ve bu çözümlerin geri bildirim yapılr.¹⁴ Bunun yanı sıra, bu tür bir hikâyeye yarım bırakılarak öğrencilerin tamamlaması beklenebilir.

Örneğin, 7. sınıfın II. Ramazan Ayı ve Oruç İbadeti ünitesinin 4. Oruç Tutarken Nelere Dikkat Etmeliyiz? ve 5. Orucu Bozan Durumlar konularının işlenmesinden sonra, dersin değerlendirme aşamasında yarım bırakılarak tamamlanması istenen şu hikâyeye öğrencilerin bu konuları öğrenme düzeylerinin ölçülmesini sağlayabilir:

“Elif’in Orucu”

“Ramazan ayı gelmişti. Elif ilk orucunu tutuyordu. Sevinç ve heyecanını arkadaşlarıyla paylaşmak üzere sokağa çıktı. Ancak, arkadaşlarının uzattığı şekerlemeleri görünce oruçlu olduğunu unutup onlarla birlikte yemeye başladı. Son şekerlemesini yiyordu ki, oruçlu olduğunu hatırladı. Şimdi ne yapacaktı?

‘Senin orucun artık bozuldu,’ dedi birisi, durumu öğrenince. Bir diğeri itiraz etti: ‘Bozulmadı. Çünkü senin yaşın küçük. Büyük olsaydın bozulurdu.’

¹³ Veysel Akkaya, *Hadis ve Hadiselerin Dilyle Namaz*, Muştu Yay., İzmir 2006, s. 33.

¹⁴ İşman ve Eskicumalı, *a.g.e.*, s. 77; Küçükahmet, *a.g.e.*, s. 61; Aydın, *a.g.e.*, s. 69.

Elif ne yapacağını bilemiyordu. Akli karışmıştı ve üzgündü. Acaba orucu bozulmuş muydu, bozulmamış mıydı? Orucu neler bozar, neler bozmazdı? Bu soruların cevabını hemen öğrenmeliydi ...”

Öğrencilerin sözlü ya da yazılı olarak hikâyeyi tamamlamaları beklenir. Daha sonra, hikâyedeki soruna üretilen çözümlerin geri bildirim yapılarak ve konunun eksik kalan ya da anlaşılmayan kısımları tekrarlanarak ders bitirilir.

2. Hikâye Kullanımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Hikâye kullanımının hedefe ulaşabilmesi için DKAB dersinin giriş, sunu, uygulama ve değerlendirme aşamalarının tümünde dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır ki, bunlara riayet edilmesi hikâyeye etkinliklerinden beklenen verimi arttırır. Hikâyeye kullanımında uyulması yararlı olan bu hususlar, kullanımın hazırlık, giriş, gelişme ve sonuç bölümleri için ayrı ayrı belirtilecektir.

a. Hikâyeye Kullanımına Hazırlık

DKAB dersi öğretmeni hikâyeye kullanımını, öğrencilerin dikkat, ilgi ve katılımını devam ettirecek, DKAB ders programında belirtilen kazanımları gerçekleştirecek şekilde planlamalıdır. Bu planlamayı yaparken öğretmen;

Çocukların dikkat sürelerinin kısa olduğunu hatırlayarak, hikâyeye kullanımını ders saatinin tamamını almayacak şekilde düzenlemelidir.

Seçtiği hikâyeyi ne şekilde kullanacağını tespit etmelidir.

Seçtiği hikâyenin mesajı ile öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçları arasında bağlantı olmasına dikkat etmelidir.

Nakle dayalı olan bir hikâyeyi, hurafelerin karıştığı sözlü anlatıma bağlı olarak değil, kaynaklara dayalı olarak ele almalıdır. Böyle bir hikâyenin duruma uygun olarak kısmen kullanılmasında bir sakınca yoktur.

Hikâyede çocukların seviyelerinin üstünde kelime ve kavram varsa öğretmen bunları değiştirerek anlaşılır kılmalıdır.

İmkân ölçüsünde hikâyedeki ortama benzer bir ortam hazırlaması çocukların hikâyeye kahramanları ile özdeşleşmelerini ve onların sunduğu mesajı almalarını kolaylaştırır.¹⁵

¹⁵ Adem Akıncı, *Din Eğitiminde Etkili Bir Yöntem: Hikâyeye*, Feza Gazetecilik AŞ. Yay., İstanbul 2001, s. 85.

b. Hikâye Kullanımına Giriş

DKAB öğretmeni, kullanıma hazırladığı bir hikâyeyi derste okumaya ya da anlatmaya başlarken şu hususlara dikkat etmelidir:

Kullanacağı hikâyenin adını, yazarını ve kullanılış amacını öğrencilere açıklamalı ve onları yönlendirmelidir¹⁶.

Öğrencilerin konu ile ilgili bilgilerinin doğruluğunu kontrol etmeli, temel bilgileri özetlemeli ya da soru-cevap yöntemi ile öğrencilerin hatırlamasını sağlamalıdır¹⁷.

Başlangıç cümlesi hikâyeye karşı merak ve ilgi uyandıracak tarzda olmalıdır. Ancak, “Şimdi size komik bir hikâye anlatacağım,” gibi önyargı içeren sözlerle başlamak doğru değildir.

c. Hikâye Kullanımında Gelişme

DKAB öğretmeni hikâye kullanımının ilerleyen kısımlarında, bu etkinliği yapma amacını daima göz önünde bulundurmalıdır. Gereksiz ayrıntılarla öğrencilerin zihinlerini meşgul etmemekle birlikte, amacını gerçekleştirecek açıklamalardan kaçınmamalıdır¹⁸. Zaman ve yer karışıklıklarına meydan vermemek için hikâyenin muhtevasını belli bir düzen içinde aktarmalı ve aşağıdaki hususları dikkate almalıdır:

Diğer derslerle bağlantılı konular içeren hikâyeler kullanırken mutlaka her ikisi arasında ilgi kurmalı ve çocukların, dini, dünyadan uzak görmelerine fırsat vermemelidir.

Hikâye okuma ve anlatma esnasında yeri geldikçe hikâye kahramanlarını canlandıran tasvirlerle ve taklitlere yer verebilmeli, vurgu ve ses ayarlamasını bir tiyatrocunun edasıyla yapabilmeli, duraklama-gezinme gibi hareketlerini uygun biçimde ayarlayabilmelidir¹⁹. Ancak bunu yaparken abartılı ya da yapmacık söz ve davranışlardan kaçınmalıdır.

Okuma ve anlatma esnasında, öğretmen, Türkçe'nin düzgün kullanılmasını esas almalı ve kelime tekrarları, “Şey...”, “Eeee...” gibi duraklamalar yapmamalıdır. Bunlar, öğrencilerin dikkatini dağıtacağı ve dinlemeyi zevksiz hale getireceği için sakıncalıdır.

¹⁶ Öner Cıraoğlu, *Çocuk Edebiyatı*, Esin Yay., İstanbul 2000, s. 81.

¹⁷ Beyza Bilgin, “Çocukta Ferdî, Dinî ve Millî Duygunun Gelişimi”, *Birinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara 1994, s. 53.

¹⁸ Selçuk Kantarcıoğlu, *Eğitimde Masalın Yeri*, MEB Yay., İstanbul 1991, s. 43.

¹⁹ Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı*, Kadioğlu Matbaası, Ankara 1979, s. 103.

Hikâyede çocukların anlamakta zorlandığı soyut kavramlar ya da yanlış anlaşılabilir kısımlar varsa, öğretmen çocukların gelişim düzeylerine uygun biçimde bunları da açıklamalı ve böylece onların somuttan soyuta geçişlerine yardımcı olmalıdır. Aksi takdirde çocukların zihinleri bu noktalara takılabilir ve hikâye kullanımını amacına ulaşmaz.

Hikâye Kur'an ve hadislere dayalı değilse, öğretmen, öğrencilerden gelen tepki ve isteklere göre bazı değişiklikler yapabilir. Ancak hikâyenin tekrar kullanılması durumunda yine aynı biçimde anlatılması gerekir. Çünkü bir hikâyenin her seferinde farklı biçimlerde aktarılması inandırıcılığını yitirmesine sebep olabilir.

Öğretmenin rolü öğrenciye rehberlik etmektir. Öğretmen, hikâye ile ilgili tüm yorumları öğrenciye doğrudan vermek yerine, öğrencilerin hikâyenin her safhasını bulmaca çözümlerine düşünmelerini sağlamalı ve ana fikri bulmayı öğrencilere bırakmalıdır. Bu amaç doğrultusunda, öğrencilerin hikâyeye çeşitli biçimlerde katılmalarını isteyebileceği gibi, onlara, hikâye içeriğine dayalı sorular da yöneltebilir. Bunun yanı sıra öğretmen, öğrencilerin farklı bakış açılarından bir hikâyeyi, aynı bakış açısıyla farklı hikâyeleri yorumlamalarını isteyerek onların olayları çok yönlü ele alma yeteneklerini işletebilir. Bu tür çalışmalar, öğrencilerin ortak noktaları tespit edebilme ve ortak paydada birleşme alışkanlığı kazanmalarını sağlayarak bağımsız bireyler olmalarını engelleyecektir.

Çocuklar kendilerini hikâye kahramanlarıyla özdeşleştirmeyi, onların yerine düşünmeyi ve hikâyedeki boşlukları doldurmayı severler. Öğretmen, öğrencilerin fikir ve yorumlarını saygı ile karşılamalı, hikâyede geçen hayret, korku, şaşkınlık ve sevinç ifadelerini tekrarlamalarına tepki göstermemeli, bilakis bu tekrarları doğal karşılamalıdır. Aynı şekilde, onların hikâye arasında soru sormalarına zihinlerindeki kuşkuları giderebilmeleri açısından izin vermelidir. Ancak dikkatlerin dağılmaması için, tüm tepkilerin ana fikir etrafında yoğunlaşmasına dikkat etmelidir.

Öğretmen hikâye okuma ya da anlatma esnasında öğrencileri daima gözlemelidir. İlginin kaybolduğu durumlarda ayağa kalkarak ve sınıfta dolaşarak dağılan dikkatin artmasını sağlamalıdır. Ancak aynı amaçla çocuklara, “Dik oturun,” “Kollarınızı bağlayın,” gibi komutlar vermemeli, onların rahat oturmalarına izin vermelidir. Çocukların dinlenme pozisyonunda olmaları hikâyenin anlaşılmasını kolaylaştırdığı gibi, tesirini de güçlendirir. Aynı şekilde, hikâye içeriği ile çocukların yaşadığı bölgenin özellikleri, gelenek ve görenekleri, ilgi ve ihtiyaçları arasında bağ kurulması da hikâyenin etkisinin artmasını sağlar.

Çabasına rağmen öğrenciler dinlememekte ısrar ediyorsa, öğretmen, hikâyeyi kesmeyi ve bir başka konu ya da hikâyeye geçmeyi tercih etmelidir.²⁰

Öğretmen, öğrencilerin derse ilgilerini arttırmak, onların gözünde hikâyeyi canlandırmak ve böylece sunulan bilgi ve mesajların kalıcı olmasını sağlamak amacıyla görsel ve işitsel araçlardan –video, slayt, sunu, fotoğraf, resim, müzik parçaları gibi malzemelerden, CD çalar, bilgisayar, projeksiyon cihazı, televizyon, radyo, teyp gibi teknik araçlardan da imkânlar elverdiği ölçüde yararlanmalıdır²¹.

d. Hikâye Kullanımında Sonuç

Hikâye okuma ya da anlatma bittikten sonra öğretmen öncelikle hikâye ile konu arasındaki bağlantıyı vurgulamalı ve öğrencilerin hikâyeyi anlama, konuyu öğrenme oranlarını kontrol etmelidir. Böylece hikâye kullanımının, dersin amacına ulaşmayı sağlayıp sağlamadığı da anlaşılacaktır. Öğretmen bunu aşağıda sıralanan uygulamalardan biri ya da birkaçı ile gerçekleştirebilir:

Öğrencilerin hikâyeyi özetlemelerini isteyebilir ya da hikâye içeriği ve mesajı üzerinde düşünmelerini sağlayıcı sorular yönelterek doğru davranışın ya da çözümün onlar tarafından bulunmasını sağlayabilir. Öğretmenin hatırlamaya ve kavramaya yardımcı olan bu tür soruları çocukların konuyu anlama ve anlatma, muhakeme ederek doğru sonuca ulaşma ve din dilini kullanma yeteneklerini geliştirir. Ancak öğretmen bunu yaparken hikâyeyi bütün olarak ele almalı ve öğrencilerin ayrıntılara takılarak yanlış çözümlere gitmelerini önlemelidir.

Öğrencilerin hikâyeyi –varsa- benzer yaşantıları ile ilişkilendirmelerini isteyebilir. Özellikle sevmeye, sevilmeye, korkmaya, korkutmaya, hayret, hayranlık, çaresizlik, kızgınlık gibi insani duyguları ifade eden temaların işlendiği hikâyelerin kullanımından sonra, öğrencileri, bu hikâyelerle tecrübeleri arasında bağlantı kurmaya yöneltmesi, onlarda yalnız olmadıkları, aynı problemleri başkalarıyla paylaştıkları duygusu uyandırır ve onların kendilerini zihinsel ve duygusal olarak ifade edebilmelerini sağlar. Öğrencilerin tecrübelerinin yetersiz olduğu durumlarda öğretmen kendi deneyimlerini kullanarak hikâyenin vermek istediği mesajın gerçek hayata aktarılmasını sağlayabilir.

Öğretmen, değişiklik sağlamak, monotonluktan uzaklaştırmak, ilgi uyandırmak, eğlendirmek ve konuyu pekiştirmek için çocuklardan hikâyenin ana fikrini ya da mesajını ifade eden sahneyi resmetmelerini, görsel sanatlar

²⁰ Ciravoğlu, *a.g.e.*, s. 200.

²¹ Kantarcıoğlu, *a.g.e.*, s. 44; Ciravoğlu, *a.g.e.*, s. 81.

etkinliğine dönüştürmelerini ve bu çalışmalarını sınıf panosunda sergilemelerini isteyebilir. Aynı amaçla kukla kullanımı, dramatisasyon, gölge oyunu, pandomim, çubuk figürlerle çizim gibi uygulamalara gidebilir. Ancak bunları yaparken hikâyeyi bozmamalı, karakter ve hareketler üzerinde yoğunlaşmalı, dikkatleri farklı alanlara yönlendirmekten kaçınılmalıdır. Bu uygulamalar şöyle gerçekleşir:

Kukla: Ele ya da parmağa takılan, sopaya monte edilen, iplerle oynatılan farklı yapıda kuklalar kullanılabilir.

Dramatisasyon: Hikâye okunduktan veya anlatıldıktan sonra, çocuklar arasında rol dağılımı yapılarak, metne bağlı kalmaksızın, doğaçlama yoluyla dramatisasyona geçilebilir. Kostüm ve aksesuar kullanılması şart değildir.

Gölge oyunu: Hikâyedeki önemli şekil ve karakterler 100-200 watt ampulle aydınlatılmış beyaz bir perdeye yansıtılır²². Öğretmen, gerekli ortamı hazırladıktan sonra gösterinin çocuklar tarafından yapılmasına, işbirliği ve dayanışmayı artıracığı için izin vermelidir.

Pantomim: Bir hikâyeyi vücut hareketleri, jest ve mimiklerle anlatma sanatı olan pantomimle, namaz, dua ya da temizlik gibi günlük faaliyetleri konu alan hikâyeler sergilenebilir.

Çubuk figürlerle çizim: Çocuklar, hikâyedeki karakterlerin çubuk figürlerini tahtada görmekten hoşlanırlar. Hikâyenin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin gösterilmesinde kahramanların çubuk karakterlerinden yararlanılabilir. Bu karakterler çocuklara da çizdirilebilir.

Özellikle ilköğretim 4., 5. ve 6. sınıflarda DKAB dersine ayrılan zamanın keyifli geçmesi, DKAB ders programının amaçlarının gerçekleşmesi ve öğretilenlerin kalıcı olması açısından bu tekniklerin kullanılması yararlıdır.

B. İlköğretim DKAB Derslerinde Hikâye Kullanım Örnekleri

Bu bölümde hikâyelerin, önceki kısımlarda geçen açıklamalar çerçevesinde ilköğretim DKAB derslerinde ne şekilde kullanılabileceğine ilişkin bazı ders işleniş örneklerine yer verilecek ve bu örnekler DKAB ders programına uygun olarak ele alınacaktır.

1. Örnek

Ders Planı

²² Cıravoğlu, a.g.e., s. 201.

Ders: DKAB

Sınıf: 4

Ünite: I. Din ve Ahlâk Hakkında Neler Biliyoruz?

Konu: 1. Günlük Konuşmalarımızda Dine İlişkin İfadeler

1.2.Allah’a Şükür

Süre: Bir ders saati

Yöntem: Anlatım, soru-cevap, grup çalışması, gösteri, dramatizasyon

Materyaller: Kur’an-ı Kerim Meali, yazı tahtası, projeksiyon cihazı ve bilgisayar

Kazanım 1. : Dini ifadelerin günlük konuşmalarımızda nerede ve nasıl kullanıldığını fark eder.

Kazanım 3. : Çevremizde bulunan dinî sembollere örnekler verir.

Giriş:

Öğretmen, bir önceki derste üzerinde durulan “Günlük konuşmalarımızda geçen dini ifadeler” sunusunu bilgisayar ve projeksiyon kullanarak yeniden gösterir ve bu ifadelerden birinin de “Allah’a şükür” olduğunu vurgulayarak derse başlar. Öğretmen, öncelikle şükür kavramını açıklar ve şükürle ilgili olarak, “...Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) arttıracam...”²³ ayetini okur.

Sunu:

Öğretmen, şükür konusunda düşüncelerini sağlamak amacıyla öğrencilere, “Allah’ın üzerimizdeki nimetleri nelerdir?” sorusunu yöneltir. Bu sorunun cevabını aldıktan sonra, verdiği nimetler için Allah’a teşekkür edip etmediklerini sorar ve konuyla ilgili olduğunu belirterek şu hikâyenin bilgisayar sunusunu izletir:

“Yılda İki Kez Ürün Veren Ağaç”

“Bir padişah hurma ağacı diken ihtiyar bir adama sordu: ‘Meyvesini yiyemeyeceğin bir ağacı neden dikiyorsun? Bilmez misin ki hurma ağacı, meyvesini yıllar sonra veren bir ağaçtır.’

²³ İbrahim 14/7.

İhtiyar, diğer ağaçları göstererek: ‘Bu ağaçları dikenler meyvelerini yiyemediler, ama bizim yiyebilmemizi sağladılar. Ben de, dünyaya benden sonra gelecekler için ağaç dikerek vefa borcumu ödüyorum.’ dedi.

Bu cevabı beğenen padişah kesesinden bir altın çıkardı ve ihtiyara verdi. Yaşlı adam altını aldı ve ‘Allah’a şükürler olsun,’ dedi.

Padişah adama sordu: ‘Niçin şükrediyorsun?’

İhtiyar bilgece gülümseyerek cevapladı: ‘Elbette ki şükredeceğim. Herkes diktiği ağacın meyvesini yıllar sonra alırken, ben bugün diktiğim ağacın meyvesini bugün alıyorum.’

Padişah bu cevabı da çok beğendi ve bir altın daha bağışladı. Yaşlı adam ikinci altını alıp yine, ‘Allah’ım sana şükürler olsun,’ dedi. Sonra padişahın sormasını beklemeden açıkladı: ‘İkinci defa şükrettim. Çünkü başkaları yılda bir kez ürün alırken, ben iki kez ürün alıyorum...’²⁴

Öğrenciler hikâyeyi okuduktan sonra öğretmen, “İhtiyar, meyvesini yiyemeyeceği bir ağacı neden dikmektedir? Padişah ihtiyarın çabasını nasıl ödüllendirir? Bu ödüllendirmeler neticesinde, ihtiyar neden Allah’a şükreder? Hikâyede geçen olay ile yukarıda meali verilen (İbrahim 14/7) ayet arasında nasıl bir ilgi kurulabilir?” şeklinde sorular yönelterek öğrencilerin verilen mesajı anlayıp anlamadıklarını, hikâyenin konuyla ilişkilendirilmesinin gerçekleşip gerçekleşmediğini kontrol eder.

Uygulama:

Öğretmen, daha sonra drama çalışmasına geçer ve hikâyeyi canlandırmaya gönüllü olan öğrenciler arasında rol dağılımı yapar. Bir öğrenci padişahı, bir başkası da ihtiyar adamı canlandırır. Padişahın yanına maiyetini canlandırmak üzere birkaç öğrenci eklenmesi ve kostüm, kürek, fidan vb. materyaller kullanılması oyuna ilgiyi artırır. Bu etkinlik yazılı bir metne bağlı olarak gerçekleştirildiğinden “bağımlı dramatisasyon” şeklinde isimlendirilebilir²⁵. Ayrıca bu hikâye isteyen öğrenciler tarafından karikatürize edilebilir ve ortaya çıkan ürünler sınıf panosuna asılabilir.

Değerlendirme:

Canlandırma tamamlandıktan sonra, öğretmen, dramada rol alan öğrencilerin izleyicilere oyunun içeriği ve mesajı ile ilgili sorular yönelmelerini

²⁴ Murat Çiftkaya, *Başarı Öyküleri*, Timaş Yay., İstanbul 2002, s. 119.

²⁵ Halit Ev, “İlköğretim DKAB Derslerinde Dramatisasyon-II”, *DEÜİF Dergisi*, Sayı: 22, İzmir 2005, s. 8.

sağlar ve gerektiğinde bu konuda onlara yardımcı olur. Bu sorgulama, tüm sınıfı drama etkinliğine dâhil ettiği gibi, konunun değerlendirilmesine, öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesine ve planda belirtilen kazanımların gerçekleştirilmesine katkıda bulunur. Ayrıca, DKAB öğretim programının 1., 4. ve 13. genel amaçları işlenen konu bakımından gerçekleşmiş olur.²⁶

2. Örnek

Ders Planı

Ders: DKAB

Sınıf: 5

Ünite: III. Hz. Muhammed ve Aile Hayatı

Konu: 3. Hz. Muhammed'in Ailesinin Örnek Davranışları

3.5. Hz. Muhammed'in Ailesinde Öksüzler ve Yoksullar Gözetilirdi

Süre: Bir ders saati

Yöntem: Soru-cevap, gösteri, takrir

Materyaller: Hikâye kitabı, CD çalar, projeksiyon cihazı, bilgisayar, yazı tahtası

Kazanım 2. : Hz. Muhammed'in çocuklara değer verdiğini örneklendirir.

Kazanım 4. : Hz. Muhammed'in ailesiyle ilgili örnek davranışlar hakkında bilgi sahibi olur.

Giriş:

Öğretmen, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 0-6 yaş grubunu ziyaret etmiş olan öğrencilerin izlenimlerini sorarak derse başlar. Sonra da konuyla ilgili olarak "Size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O size düşkündür."²⁷ ayeti ile "Yetimlere bakmak benim görevimdir."²⁸ hadisini tahtaya yazar.

Sunu:

²⁶ 1.Dinî ve ahlâkî sorulara cevap verebilmeleri, 4.Dinî kavramları doğru anlayabilmeleri, 13.Dinî ve ahlâkî davranışları tanıyabilmeleri amaçlanır.

²⁷ Tevbe 9/28.

²⁸ Müslim, Cum'a 43; İbni Mâce, Mukaddime 7.

Öğretmen, yukarıdaki ayet ve hadisten yola çıkarak Hz. Muhammed'in ailesinde öksüzlerin ve yoksulların nasıl gözetildiğini anlatır ve konuyu Yaşar Kandemir'in şiirsel bir dil kullanarak ifade ettiği aşağıdaki olay ile örneklendirir:

“Altın Çağ”

“On beş asır öncesi gerçek altın çağ imiş
Çünkü peygamberimiz o devirde sağ imiş.
O gün Medine şehri bir bayram yaşıyormuş
Tebrik için çocuklar ev ev dolaşıyormuş.
Uzakta bir köşede bir başka yavru varmış
Oynayan çocuklara imrenerek bakarmış.
Uzaktan fark edince Efendimiz bu hali
Yüreciği çırpınmış yaralı kuş misali.
Koşarcasına gelip yanı başında durmuş
Bayram gününde neden ağladığını sormuş.
‘İnsan yetim kalınca elbette ağlar amca
Bayramlardan bana ne haydi sen git işine!’
‘Ben senin baban olsam, Fatıma kız kardeşin
Ayşe de annen olsa, bu teklife ne dersin?’
Üzülerek demiş ki: ‘Ah ben neler söyledim!
Ne olur bağışlayın kusurumu efendim.’
Öyle çok sevilmiş ki mutluluk yuvasında
İnanmaz görse gözü o hâli rüyasında.”²⁹

Uygulama:

Hikâye bitiminde öğretmen, bir ya da iki öğrencinin olayı özetlemesini ister. Ardından, bilgisayar ve projeksiyon cihazı yardımıyla, “Peygamberin gülleri” isimli çocuk şarkıları CD’sinden “Yetim Kız” şarkısını, sözlerini ekrana yansıtarak öğrencilere dinletir ve onların da şarkıya katılmalarını sağlar. Bu uygulama CD çalar yardımıyla yapılacaksa öğretmen şarkı sözlerini önceden tahtaya yazar.

Değerlendirme:

Etkinlikten sonra öğretmen öğrencilere şu soruları yöneltir: “Öksüz ya da yoksul olmak nasıl bir durumdur? Tüm çocuklar bayram sevincini yaşarken hikâye kahramanı olan çocuk neden mutsuzdur? Peygamberimiz onu fark edince ne yapmıştır? Peygamberimizin bu tavrını nasıl değerlendiriyorsunuz? Öksüzlerin ve yoksulların gözetilmesi ile ilgili olarak siz neler yapabilirsiniz?”

²⁹ Yaşar Kandemir, *Peygamberimiz Çocuklarla*, Damla Yay., İstanbul 1993, s. 18.

Böylece, konunun kavranıp kavranmadığı denetlenmiş ve dersin kazanımları ile DKAB öğretim programının 1., 5., 6., 13., 18., 19. ve 25.genel amaçları³⁰ işlenen konu bakımından gerçekleşmiş olur.

3. Örnek

Ders Planı

Ders: DKAB

Sınıf: 6

Ünite: VI. İslamiyet ve Türkler

Konu: 2. Türkler Arasında İslam'ın Yayılmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetler

Süre: Bir ders saati

Yöntem: Anlatım, Dramatizasyon, soru-cevap

Materyaller: İslam Büyükleri Ansiklopedisi

Kazanım 2. : Türkler arasında İslam'ın yayılmasında ve İslam anlayışının oluşmasında etkili olan şahsiyetleri tanıır.

Giriş:

Öğretmen, Sosyal Bilgiler ders konuları ile bağlantı kurarak, Türkler arasında İslam'ın hangi tarihlerde ve nasıl yayıldığı, bu yayılma sürecinde etkin olan şahsiyetlerin kimler olabileceği konusundaki bilgi ve görüşleri irdeler ve böylece öğrencilerin giriş davranışlarını³¹ tespit eder.

Sunu:

Öğretmen DKAB dersi öğretim programında ismi yer alan şahsiyetleri ve bu kişilerin İslam anlayışının oluşmasına yaptıkları katkıları, temel özelliklerine ve farklılıklarına da vurgu yaparak anlatır. Bu esnada, öğrencilerin konu ile ilgili soru yöneltmelerine, görüş belirtmelerine ya da derse katkıda bulunmalarına fırsat tanıır.

³⁰ 1.Temel dinî ve ahlâkî sorularına cevap verebilmeleri, 5.Doğru dinî bilgiler ile batıl inanç ve hurafeleri ayırt edebilmeleri, 6.Dinin içtenlik ve sevgi boyutunu fark ederek onun insan için vazgeçilmez bir öge olduğunu kavrayabilmeleri, 13.Dinî ve ahlâkî davranışları tanıyabilmeleri, 18.Ahlâkî değerleri bilen ve bunlara saygı duyan erdemli kişiler olabilmeleri, 19.Öğrenilen ahlâkî değerleri içselleştirebilmeleri, 25.Dinî ve millî bayramların, milleti birleştiren temel değerlerden olduğunu kavrayabilmeleri amaçlanmaktadır.

³¹ Giriş davranışları hk. bkz. İşman ve Eskicumalı, *a.g.e.*, s. 69.

Uygulama:

Öğretmen konunun pekişmesi amacıyla, bu şahsiyetlerin otobiyografi şeklinde hazırlanmış aşağıdaki hayat hikâyelerini tahtaya kaldırdığı öğrencilere dağıtır. Bunları okumalarını ve arkadaşlarına “Bilin bakalım, ben kimim?” sorusunu yöneltmelerini ister. Her sorunun ardından öğrencilerden görüş aldıktan sonra, metni okuyan öğrenciden, canlandırdığı kişinin ismini tahtaya yazmasını ister.

“Adım Numan’dır. 699 yılında Kufe şehrinde doğdum, ancak aslen Horasan’lıyım. Öğrenimime Kur’an’ı ezberlemekle başladım. Mekke’ye giderek ünlü bilginlerden hadis dersleri aldım. Sonra Basra şehrine giderek ticaretle uğraşmaya başladım. Bir yandan da fıkıh ilmini tahsil ettim ve ders vermeye başladım. Benim ve seçkin öğrencilerimin görüşleriyle dini hayatın uygulamalar kısmına yönelik bir mezhep ortaya çıktı. Yöneticilerin iş tekliflerini reddettiğim için hapsedildim ve hapisanede vefat ettim. Bilin bakalım, ben kimim?” (Ebu Hanife)

“Dokuzuncu yüzyılın sonlarda Semerkant’ta doğdum. Küçük yaşlarda öğrenime başladım. Özellikle tefsir, fıkıh, kelam gibi İslami ilimlerde başarılı oldum. Yazdığım kitaplarda inançla ilgili konuları Kur’an ve sünnete uygun biçimde açıkladım ve yanlış inançlarla mücadele ettim. Bu mücadele sonucu yayılan görüşlerim, inanç konularına dair bir mezhebin ortaya çıkmasına neden oldu. Yetiştirdiğim öğrenciler bu mezhebi dünyaya yaydılar. İlim alanında gösterdiğim üstün başarı nedeniyle bana “kelamcıların imamı” denildi. 944 yılında yine Semerkant’ta vefat ettim. Bilin bakalım, ben kimim?” (İmam Maturidi)

“1103 yılında, Batı Türkistan’da doğdum. Tahsilimi Yesi şehrinde tamamladım. “Yesevi” olarak adlandırılan tarikatı kurdum. İslam inançlarını yayarak insanlara faydalı olmayı amaçladım ve bunu kolayca anlaşılabilir sözler ve şiirler söyleyerek yaptım. Şiirlerimi topladığım “Divan-ı Hikmet” isimli eserim meşhurdur. Anadolu’nun Türk-İslam yurdu haline gelmesinde önemli rol oynadığım ve Malazgirt Zaferi’nin manevi yönünü tamamladığım söylenir. 1166 yılında Yesi’de vefat ettim. Bilin bakalım, ben kimim?” (Ahmet Yesevi)

“13. Yüzyılda yaşamış olan bir Türk şairiyim. Allah aşkıyla yanıp tutuşan bir gönlüm, insan sevgisiyle dolu bir yüreğim vardır. Kırk sene Tabduk Emre’den ilim ve tasavvuf eğitimi aldım. Anadolu’yu karış karış dolaşarak insanlara, sade bir Türkçe ile yazdığım şiirler aracılığıyla İslam’ı, Allah ve insan sevgisini anlatmaya çalıştım. Mevlânâ ve Hacı Bektaş Veli ile görüştim. Mezarım, Porsuk Suyu’nun Sakarya Irmağı’na döküldüğü yerdeki Sarıköy’dedir.

Anadolu insanı bana gönlünü açtığı, beni benimsediği için, Erzurum, Karaman, Bursa ve Kütahya'da da bana ait olduğu iddia edilen mezarlar vardır. Bilin bakalım, ben kimim?" (Yunus Emre)

"1207 yılında, Horasan'ın Belh şehrinde doğdum. Babam âlimler sultanı diye anılan Bahaeddin Veled idi. Anadolu'ya geçerek Konya'ya yerleştim. O sıralar Selçuklu İmparatorluğu en muhteşem dönemini yaşıyor ve ilim adamlarına saygı gösteriliyordu. Medreselerde dersler verdim ve pek çok talebe yetiştirdim. İslam'a ve İslam peygamberine âşıktım. Düşüncelerimi hikâyeler ve şiirlerle anlattım. En ünlü eserim "Mesnevi" ismini verdiğim altı ciltlik kitaptır. 1273'de vefat ettim. Mezarım Konya'dadır." (Mevlana Celaleddin-i Rumi)

"1216 yılında, Horasan'ın Nişabur şehrinde doğdum. Türkler arasındaki anlaşmazlıkları ortadan kaldırarak onları birleştirmek ve kardeş kılmak amacıyla Horasan'dan ayrılıp Anadolu'ya geçtim. Sivas'a ve Amasya'ya gittikten sonra Kırşehir'e yerleştim. Burada bir din adamı, düşünür, sosyolog ve ziraatçı olarak tanındıktan sonra birçok bilgin ve tasavvuf ehli insan yetiştirdim, insan sevgisini ve insanlığı yaymaya çalıştım. Bilin bakalım, ben kimim?" (Hacı Bektaş Veli)

"1171 yılında Azerbaycan'da doğdum. Anadolu'ya giderek sanayi sitelerinin kurulmasına da öncülük ettim. Her zanaat dalının bir araya toplandığı bu siteler zamanla diğer şehirlere de yayıldı. Otuz iki çeşit esnaf ve zanaatkârın lideri olmuştum. 1261 yılında hayata veda ettim. Bilin bakalım, ben kimim?" (Ahi Evran)³²

Değerlendirme:

Öğretmen, bu şahsiyetlerin yeterince tanınıp tanınmadığını ortaya çıkarmaya ve varsa eksikleri gidermeye yönelik olan şu sorularla dersi tamamlar: "Ebu Hanife'nin İslâm'ın yayılmasına ne gibi hizmetleri olmuştur? İmam Maturidi neden "kelâmçıların imamı" olarak anılır? Ahmet Yesevî İslâm inancını yaymak için nasıl bir yol izlemiştir ve eserinin adı nedir? Yunus Emre şiirler aracılığıyla insanlara neyi anlatmıştır? Mevlâna'nın hikâyelerle dersler verdiği eserinin adı nedir? Hacı Bektaş Veli'nin düşüncesinin özü nedir? Ahi Evran'ın hizmetleri hangi alana yöneliktir? Onları bu çalışmalara iten nedenler neler olabilir? Siz gelecekte insanlık için ne gibi hizmetler yapmayı ve ne tür eserler vermeyi düşünüyorsunuz? Başarılı olmak için nasıl bir yol izlemeyi planlıyorsunuz?" Bu soruların cevaplandırılmasıyla, planda kazanım olarak belirtilen, Türkler arasında İslâm'ın yayılmasında ve İslam anlayışının oluşmasında etkili olan şahsiyetlerin tanıtılması hedefine ulaşılmış ve DKAB

³² Yukarıdaki hayat hikâyelerinin yazımında esas alınan kaynak eser: Ahmet Efe, *İslam Büyüklüğü Ansiklopedisi*, Akçağ Yay., Ankara 2006.

öğretim programının 24. genel amacı³³ işlenen konu bakımından gerçekleştirilmiş olur.

4. Örnek

Ders Planı

Ders: DKAB

Sınıf: 7

Ünite: V. İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar

Konu: 6. Başkalarına Zarar Vermek: Kul Hakkı

Süre: Bir ders saati

Yöntem: Soru-cevap, tartışma, gösteri, örnek olay incelemesi

Materyaller: Yazı tahtası, bilgisayar ve projeksiyon cihazı

Kazanım 6. : Başkalarına zarar vermenin kul hakkını ihlal anlamına geleceği bilinciyle kul hakkı konusunda duyarlı olur.

Giriş:

Öğretmen öğrencilere “kul hakkı” kavramını sorarak, onların açıklamaları doğrultusunda bu kavram çerçevesine giren bazı davranışları ve “Birbirinizin mallarını haksız şekilde yiyip tüketmeyin!”³⁴ ayetini tahtaya yazar.

Sunu:

Öğretmen, konuyla ilgili olarak hazırladığı hikâyenin bilgisayar sunusunu projeksiyon cihazı ile ekrana yansıtır. Bu hikâyeyi örnek olay biçiminde kullanacaklarını ve konuyu bu hikâyeyi irdelerek ortaya koyacaklarını belirtir. Hikâyeyi gerekli gördüğü yerlerde keserek öğrencilere birtakım sorular yöneltir.

“Hırsız”

“Osman fakir bir ailede büyümüşü ve okula gitmesi engellenmiş, çalışmaya zorlanmıştı. Daha çok geceleri çalışıyor, ailesinin deyimiyle ‘işe çıkıyordu.’ Gün ağarmadan yanında bir takım mallarla eve dönüyordu. Gündüz vakti de müşteri arıyordu mallarına. Bazen de müşteriden aldığı siparişe göre işe

³³ 24.Türklerin İslam dinini kabul ediş sürecinde etkili olan unsurları değerlendirebilmeleri amaçlanmaktadır.

³⁴ Bakara 2/188.

çıkıyordu. Bu mallar ve siparişler değişirdi ama, değişmeyen bir şey vardı ki, bunlar yükte hafif, pahada ağırdı çoğu zaman.”

Öğretmen öğrencilere Osman’ın yaptığı işin ne olabileceğini sorduktan sonra Osman’ı bu yola iten nedenler konusunda bir tartışma başlatır. Ardından şöyle devam eder: “Osman’ın geçim yolu olarak seçtiği yöntem gerçek ve geçerli bir iş midir? Osman’ın yaptığı “iş” kul hakkına girer mi? Osman’ın mallarını aldığı şahıs durumu fark edince neler hissetmiş ve ne gibi zorluklar yaşamış olabilir?” Öğretmen daha sonra hikâyeye devam eder:

“Osman yakalanıp hapse girdi ve cezasına umutsuzca razı oldu. Ancak bir gün, hapishaneye gelen bir din görevlisinden hırsızlığın bir meslek değil, bilakis büyük bir günah olduğunu öğrendi. İnsanların hakkını almıştı ve her günahı affeden Allah, kul hakkına karışmıyordu.”

Öğretmen öğrencilere, kul hakkından kurtulmanın mümkün olup olmadığını sorar ve hikâyeye devam eder:

“Osman cezasını tamamlayıp hapisten çıktı. Artık çalışacak, kazanacak ve namuslu bir hayat yaşayacaktı. Belki bu sayede üzerine aldığı hakları da ödeyebilir ve hak sahipleriyle helalleşirdi. Ancak, dürüstçe yaptığı birkaç iş başvurusundan sonra acı gerçekle yüzleşti: İnsanlar ona güvenmiyor ve iş almak istemiyordu.”

Uygulama:

Öğretmen bu safhada öğrencilerden kendilerini Osman’la özdeşleştirmelerini isteyerek, şu sorularla problemin çözümüne yönelik fikir yürütmeleri sağlar ve hikâyeye devam eder: “Osman’ın yerinde olsanız ne yapardınız? Sizce Osman ne yapmalı?”

“Osman eski “iş”ine dönmeyi asla düşünmüyor ve yılmadan iş aramaya devam ediyordu. Sonunda gerçek bir işe kavuştu ve hakkını aldığı insanlara borcunu ödemeye başladı. Ancak ödenecek yığınla borç vardı ve Osman Allah’ın huzuruna bu borçlarla gitmekten korkuyordu. Borçlu olduğu insanları birer birer ziyaret ederek borçlarını er ya da geç ödeyeceğini söyleyip helâllik istedi.”

Öğretmen bu kez öğrencilerin kendilerini mağdur ile özdeşleştirmelerini isteyerek, “Hakkınız yendiğinde neler hissediyorsunuz? Hakkınızı yiyen kişi hatasını anlasa ve sizden af dilesse ne yaparsınız?” şeklinde sorular yönelttikten ve cevapları yorumladıktan sonra hikâyeyi tamamlar:

“Osman, tepki gösteren mağdurlara şu ayeti okuyordu: “Eğer borçlu darda ise, eli genişleyinceye kadar bekleyin; alacağınızı sadaka olarak bırakmanız sizin için ne kadar iyidir, bir bilseniz!(Bakara 2/280)”³⁵

Değerlendirme:

Öğretmen, öğrencilerin konuyu öğrenme düzeylerini ölçmek ve eksiklerini gidermek amacıyla şu soruları yöneltir: “Kul hakkı yemenin kişiye ve topluma etkileri neler olabilir? Kul hakkı yemenin dünya ve ahiretteki sonuçları neler olabilir? Kul hakkı yiyen kişinin başışlanmak için ne yapması gerekir? Helâlleşmek bireye ve topluma ne kazandırır? Hak sahibi ölmüşse ne yapmalıdır?”

Öğretmen, derste ulaşılan sonuçlardan günlük hayatımızda nasıl yararlanabileceğimiz konusundaki ortak görüşleri de alarak dersi tamamlar. Planda belirtilen kazanım ve DKAB öğretim programının 1., 4., 5., 8., 9., 18., 19., ve 26. genel amaçları³⁶ bu şekilde gerçekleşmiş olur.

SONUÇ

MEB tarafından benimsenen ve ilköğretim DKAB ders programının geliştirilmesinde yararlanılan yapılandırmacı yaklaşıma göre öğretmen, derste çeşitli materyaller kullanarak öğrencinin öğrenme işine etkin olarak katılmasını sağlamalı ve bu amaçla çeşitli etkinliklere yer vermelidir. Bu etkinliklerde DKAB öğretmenin kullanacağı en temel ve en kolay ulaşılabilecek malzeme hikâyelerdir. Öğretmen, bu çalışmada sunulan örneklerde olduğu gibi, sözlü ya da yazılı uygulamalarla veya bilgisayar yardımıyla çeşitli hikâyeleri kullanmak suretiyle öğrencilerin doğru bilgi ve davranışı keşfetmelerini ve içselleştirmelerini kolaylaştırabilir. Drama, gölge oyunu kukla gösterisi gibi işbirliğine dayalı etkinliklerle konuları yaparak-yaşayarak öğrenmelerini, duyuşsal ve bilişsel olarak derinlemesine kavramalarını sağlayabilir.

Sonuç olarak, bu araştırmada belirlenen hususlara dikkat edilerek düzenlenen çeşitli hikâye etkinlikleri ders konularını öğrenciler için anlaşılır, anlamlı, ilgi ve dikkat çekici, uygulanabilir kılacak, öğrencinin aktif hâle

³⁵ Bu hikâye yaşanmış bir olaya dayanarak yazılmıştır.

³⁶ 1.Temel dinî ve ahlâkî sorularına cevap verebilmeleri, 4.Dinî kavramları doğru anlayabilmeleri, 5.Doğru dinî bilgiler ile batıl inanç ve hurafeleri ayırt edebilmeleri, 8.Dinin emirleriyle toplumsal beklenti ve alışkanlıklara dayalı olan davranışları ayırt edebilmeleri, 9.İslam’ın iman, ibadet ve ahlâk esaslarını tanıyabilmeleri, 18.Ahlâkî değerleri bilen ve bunlara saygı duyan erdemli kişiler olabilmeleri, 19.Öğrenilen ahlâkî değerleri içselleştirebilmeleri, 26.Evrensel değerlere kendi dinî bilgi ve bilinçleriyle katılmaları amaçlanmaktadır.

gelmesini ve dersi sevmesini sağlayacak, hem öğrenci ve hem de öğretmen açısından başarının ve motivasyonun artmasına yardımcı olacak, böylece DKAB ders programında belirtilen kazanımların gerçekleşmesini kolaylaştıracaktır.

Öneriler

Bu araştırmaya dayanarak şunlar önerilebilir:

DKAB öğretmenlerine hikâye kullanımına dair hizmet içi eğitim kursları ya da seminerleri düzenlenebilir.

DKAB öğretmenlerine yönelik olarak, hikâye kullanımını örneklendiren kılavuz kitaplar, bilgisayar programları ve sunuları hazırlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Zeynep, *Nasrettin Hoca Hikâyeleri*, İstanbul 2006.
- Akıncı, Âdem, *Din Eğitiminde Etkili Bir Yöntem: Hikâye*, İstanbul 2001.
- Akkaya, Veysel, *Hadis ve Hadiselerin Diliyle Namaz*, İzmir 2006.
- Aydın, Mehmet Zeki, *Din Öğretiminde Yöntemler*, Ankara 2005.
- Bilgin, Beyza, “Ahlâk Terbiyesinde Dini Hikâyeler”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 1994, sayı:1.
- Bilgin, Beyza, “Çocukta Ferdi, Dini ve Milli Duygunun Gelişimi”, *Birinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara 1994.
- Ciravoğlu, Öner, *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul 2000.
- Çiftkaya, Murat., *Başarı Öyküleri*, İstanbul 2002.
- Efe, Ahmet, *İslam Büyüklere Ansiklopedisi*, Ankara 2006.
- Ev, Halit, “İlköğretim DKAB Derslerinde Dramatizasyon II”, *DEÜİF Dergisi*, sayı: XXII, İzmir 2005.
- İşman, AYTEKİN ve ESKİCUMALI, AHMET, *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme*, İstanbul 2003.
- Kandemir, Yaşar, *Peygamberimiz Çocuklarla*, İstanbul 1993.
- Kantarcıoğlu, Selçuk, *Eğitimde Masalın Yeri*, İstanbul 1991.
- Komisyon, *İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara 2006.
- Küçükahmet, Leyla, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Ankara 2000.
- Oğuzkan, Ferhan, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara 1979.